

Голові разової спеціалізованої вченої ради
в Національному технічному Університеті
«Дніпровська політехніка»
доктору історичних наук, професору
БОРОДІНУ Є. І.

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора наук з державного управління, професора
Пархоменко-Куцевіл Оксани Ігорівни
на дисертаційну роботу Білої Дар'ї Олегівни
на тему: «Інституціональне забезпечення формування та реалізації
державної молодіжної політики в Україні», подану до захисту на здобуття
наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне
управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне
управління та адміністрування»

*Актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами,
темами*

В умовах багаточисельних реформ, постійних змін, ризиків, загроз та політичних невизначеностей, що відбувалися і відбуваються сьогодні в Україні, зокрема, пов'язаними останнім часом із повномасштабною війною РФ на нашій території, виникає потреба у реалізації такої державної молодіжної політики, яка б сприяла розвитку молоді як найбільш динамічного, прогресивного, мобільного та перспективного сегменту населення, який має залучатися до прийняття ключових управлінських рішень та формування відповідних державних політик у різних сферах та галузях діяльності.

Молодь в Україні та світі стикається з численними проблемами, які впливають на життя молодих людей і суспільства в цілому, тому її участь у реалізації державної молодіжної політики є дуже важливою. До ключових проблем молоді авторкою віднесено небезпеку для життя і вимушеність до міграції; неналежний рівень оплати праці; незабезпеченість житлом; неналежний доступ до якісної освіти; нерівні умови працевлаштування і безробіття; надмірну забюрократизованість отримання публічних послуг;

небезпеку залучення до насильства та екстремізму; недостатню участь у політичному процесі і суспільному житті громади; слабку інформованість молодих людей щодо національних державних і місцевих, а також міжнародних молодіжних програм і проєктів тощо.

Для подолання зазначених проблем державна молодіжна політика має бути спрямована, насамперед, на створення можливостей для освітнього, кар'єрного та особистісного розвитку молоді, залучення молодих людей до протистояння геополітичним викликам, захисту територіальної цілісності України, прийняття рішень щодо зменшення наслідків політичної невизначеності та економічної кризи, що можливо на засадах розвитку інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики. Втім, інститути, на які сьогодні покладена відповідальність за формування і реалізацію державної молодіжної політики, в екстремальних умовах продемонстрували неналежне сприйняття ролі молоді в суспільстві, неготовність до руйнівних викликів, недостатню гнучкість до швидких змін, брак координації і взаємодії, несистемну роботу щодо активізації молоді до участі у суспільному житті. Тому питання, порушені авторкою дисертації, набувають особливого значення, і є дійсно актуальними.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до стратегічних ініціатив (стратегічних цілей) Національної ради з відновлення України від наслідків війни, а саме:

– (1) «Участь молодих жінок і чоловіків (різні категорії) у суспільному житті для наближення перемоги, відновлення України та європейської інтеграції (у т. ч. через діяльність УМФ, ВМЦ, ІГС, молодіжних центрів та просторів, молодіжних рад та волонтерську діяльності)»;

– (5) «Підвищення рівня української національної та громадянської ідентичності до 85%».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами також підтверджується активною участю Д.О. Білої у науково-дослідних роботах,

які виконувалися в НТУ «Дніпровська політехніка» по кафедрі державного управління і місцевого самоврядування, а саме:

– «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (номер державної реєстрації 0122U002375, 2022–2023),

– «Цифрова трансформація публічного управління» (номер державної реєстрації 0122U002236, 2022–2023).

У додатках до роботи є відповідна довідка про участь Д.О. Білої в НДР з характеристикою її особистого внеску у звітні матеріали із зазначених тем (додаток А).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційна робота характеризується структурністю, логічністю викладу та аналізу тематики дослідження, належним обґрунтуванням висновків та пропозицій. За результатами проведеного аналізу роботи можна зробити висновок, що мету дисертаційного дослідження, якою є наукове обґрунтування концептуальних положень, підходів та моделей інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні та розроблення практичних рекомендацій щодо його вдосконалення та розвитку, досягнуто.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх вірогідність забезпечені:

– професійним вирішенням авторки встановленого нею комплексу наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та відповідності структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті: кожен наступний розділ (підрозділ) органічно пов'язаний із попереднім, і його доповнює;

– використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних;

– відповідністю предметної спрямованості дисертаційного дослідження предмету спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» та галузі знань 28 у цілому;

– достатньою географією та значною кількістю напрямів в апробації отриманих результатів на науково-практичних конференціях, у тому числі й за міжнародною участю;

– довідками про впровадження та апробацію отриманих у процесі дослідження наукових результатів.

Обґрунтованість і достовірність отриманих наукових результатів підтверджується опрацюванням значної кількості наукових джерел за тематикою дослідження, нормативно-правових, програмно-цільових, аналітичних та інших документів (загалом – 199 найменувань, з них 45 – іноземною мовою), використанням достатнього комплексу методів наукового дослідження, а також апробацією наукових результатів на науково-практичних конференціях і публікаціями у наукових фахових виданнях, у т.ч. – в одному зарубіжному науковому журналі.

Структурно рукопис дисертації Д.О. Білої складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 282 сторінки, з них 241 – основного тексту, 8 таблиць, 20 рисунків, 4 додатки.

Відповідно до мети та завдань дослідження, у *першому розділі* дисертації – *«Теоретико-методологічні засади формування та реалізації державної молодіжної політики»*, авторка визначає місце державної молодіжної політики у системі публічного управління; аналізує теоретичні та історичні основи становлення та розвитку державної молодіжної політики, а також її інституціонального забезпечення; розглядає зміст та роль молодіжної політики у подоланні проблем та забезпеченні всебічної підтримки молоді; досліджує її особливості з урахуванням об'єкт-суб'єктної ролі молоді у суспільстві, на основі чого здійснює етапізацію розвитку

інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики; формує основні методологічні засади власного наукового дослідження інституціонального забезпечення процесів формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні.

У другому розділі дисертації, який має назву: *«Стан та проблеми розвитку інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики: вітчизняний та європейський досвід»*, авторка дослідження наводить результати аналізу стану інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики України в умовах децентралізації, для чого вивчає достатньо широку нормативну, аналітичну та статистичну джерельну базу; здійснює аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики, на основі результатів якого узагальнює тенденції розвитку інституціонального забезпечення державної молодіжної політики в європейських країнах; досліджує проблеми сучасної молоді, для чого проводить власне опитування серед молодих людей та інших вікових категорій населення, на основі результатів якого виявляє недоліки інституціоналізації процесів формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні.

У третьому розділі дисертації, який має назву: *«Моделювання процесів удосконалення інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики»*, на основі результатів аналізу досвіду європейських країн Д.О. Білою розроблюється та комплексно обґрунтовується концептуальна модель інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики, яка полягла в основу подальшої розробки організаційно-функціональної трьох-компонентної моделі інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики, а також здобувачкою пропонується авторській підхід до формування готовності молоді до участі у розвитку територіальної громади на основі інтегральної моделі та місцевих проектних ініціатив.

Методологічною основою дисертаційного дослідження Д.О. Білої стали фундаментальні положення теорії публічного управління та напрацювання

вітчизняних і зарубіжних учених з питань розвитку державної молодіжної політики на основі використання загально наукових і специфічних наукових методів. Дослідження ґрунтуються на історичному, системному та цільовому підходах, а також сукупності методів, що забезпечують їхню реалізацію, а саме: методи аналізу і синтезу, порівняння, опитування й екстраполяції, історичний метод, методи групування та узагальнення, методи моделювання.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що відображені у дисертації, обґрунтовані авторкою на основі логічного викладення матеріалу, застосування відповідних посилань на джерела інформації та численних ілюстрацій (схеми, таблиці, графіки, діаграми). У висновках до розділів відображені результати дослідження конкретних напрямів та результати виконання кожного конкретного завдання. Кожен розділ завершується списком використаних джерел. Розділи роботи логічно взаємопов'язані між собою. Найважливіші результати дослідження викладені у висновках дисертації, що відповідають поставленим завданням. Висновки до розділів та загальні висновки є достатньо ґрунтовними та аргументованими, а пропозиції є практико-орієнтованими і мають прикладну значущість, що підтверджується відповідними довідками про впровадження результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання, яке кореспондується з метою дослідження, а саме: наукове обґрунтування концептуальних положень, підходів та моделей інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні та розроблення практичних рекомендацій щодо його вдосконалення та розвитку.

Безперечною новизною роботи є те, що авторкою *уперше* обґрунтовано комплекс концептуальних положень, підходів та моделей, системне застосування яких методологічно підтримує процеси удосконалення та

розвитку інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні на основі запропонованих авторкою системоутворюючих компонентів останнього та модульного підходу, який дозволяє представити ці процеси у вигляді мультикомпонентних моделей, що складаються з автономних функціональних модулів, використання яких пришвидшить процеси прийняття публічноуправлінських рішень щодо державної молодіжної політики та її адаптування до нових умов, що є особливо цінним для молоді під час дії правового режиму воєнного стану.

До суттєвих результатів, які мають елементи наукової новизни, авторкою, зокрема, віднесено:

– *удосконалення* понятійно-категоріального апарату предметної сфери дослідження, а саме: Д.О. Білою надано авторські дефініції понять «державна молодіжна політика», «інституціональне забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики», «автономний функціональний модуль інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики», на базі чого побудовано концептуальну та організаційно-функціональну моделі інституціонального забезпечення державної молодіжної політики, а також визначено особливості модульного підходу, використання якого органами публічного управління дозволить підвищити результативність, готовність до змін та гнучкість державної молодіжної політики;

– *дістало подальшого розвитку* обґрунтування етапізації процесів розвитку інституціонального забезпечення державної молодіжної політики в Україні, що дозволило визначити характерні особливості нормативно-правового забезпечення на кожному етапі; рівень визнання значущості молоді як рушійної сили розвитку держави і суспільства; вектор змін суспільного ставлення до молодіжної політики тощо, які необхідні для подальшого удосконалення та розвитку інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики;

– *дістала подальшого розвитку* формалізація принципів державної молодіжної політики, зокрема, виокремлено принципи: неприпустимості застосування патерналістської моделі суб'єктів молодіжної політики щодо молодого покоління; суб'єктності молоді (підвищення її ролі у суспільно-економічних процесах, розкриття інновативного, інтелектуального потенціалу молоді, прояву активності і пасіонарності) тощо, дотримання яких має бути філософсько-ідеологічною і організаційно-функціональною основою інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики;

– *дістали подальшого розвитку* практико-орієнтовані підходи до впровадження місцевих ініціатив щодо інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики в частині розвитку молодіжної інфраструктури шляхом реалізації проєктів зі створення ресурсних центрів молодіжних рад на основі зміцнення міжсекторальних і міжвідомчих відносин.

Серед інших наукових результатів можна відзначити також такі:

– *удосконалення* підходу до підвищення ступеня залученості молоді до вирішення проблем місцевого розвитку, для чого побудовано інтегральну модель формування готовності молоді до участі у розвитку територіальної громади, яка презентує необхідний для досягнення очікуваних результатів комплекс підходів, інструментів та методів, застосування яких дозволить не тільки започаткувати діалог між владою та молоддю, а й забезпечити участь останньої у виробленні публічноуправлінських рішень та запровадженні місцевих проєктних ініціатив, що буде сприяти успішності реалізації державної молодіжної політики на місцевому рівні;

– *подальший розвиток* підходу до виокремлення та екстраполяції до умов України принципів особливостей молодіжної політики в країнах ЄС, зокрема щодо посилення та контролю ефективності взаємодії інститутів молодіжної політики на місцевому, регіональному й державному рівнях; орієнтації молодіжної стратегії на інструменти, які допомагають органам

публічного управління досягати цілей політичного співробітництва та прогресу щодо реалізації державної молодіжної політики.

Запорукою отриманої наукової новизни є повнота та комплексність дослідження проблеми та вдало обраний методичний інструментарій, що є важливою складовою дійсних наукових пошуків.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях та відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено наукове обґрунтування комплексу концептуальних положень, підходів та моделей інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні та розроблено практичні рекомендації щодо його вдосконалення.

Результати наукового дослідження, викладені в дисертації, отримані авторкою особисто. Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані у 13 наукових працях, з них: 5 статей у наукових фахових виданнях України (з них дві – у співавторстві), 1 публікація у зарубіжному науковому журналі, 7 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій (з них дві – у зарубіжних збірниках).

Дисертаційна робота Д.О. Білої перевірена на унікальність тексту за допомогою онлайн-сервісу для пошуку плагіату «Unicheck». Величина коефіцієнта подібності за вилученням цитувань склала 12,2 %. Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Значення роботи для науки, практики та суспільства

За результатами вивчення внеску авторки у розвиток галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» можна зробити висновок, що результати дисертаційного дослідження мають важливе наукове та практичне значення, а саме:

– наукове значення дисертаційного дослідження полягає в науковому обґрунтуванні комплексу концептуальних положень, підходів та моделей інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні та розробленні практичних рекомендацій щодо його вдосконалення, що підтверджується досягненням мети дослідження та отриманими результатами, які мають елементи наукової новизни;

– практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що основні теоретичні положення, висновки, а також пропозиції дисертаційної роботи мають практичне спрямування та можуть бути використані під час удосконалення та розвитку інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики на різних рівнях управління, зокрема, на місцевому.

Результати теоретичних та практичних напрацювань дисертаційної роботи дістали *впровадження*, що підтверджено відповідними довідками (додаток Б дисертації), зокрема, висновки та рекомендації наукового дослідження використані у діяльності: Київської міської ради (довідка про впровадження від 18.09.2023 № 25-КР-3146); Дніпровської міської ради (довідка про впровадження від 22.08.2023 № 7/10-1752); Луганської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження від 11.07.2023 №196-1); Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (довідка про впровадження від 06.09.2023 № 12-34/38-2-ІДУ).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Загалом дисертаційне дослідження виконане на високому науково-теоретичному рівні, робота має практико-орієнтований (прикладний) характер. Проте варто звернути увагу на певні дискусійні моменти, що наявні у роботі.

1. Авторка стверджує, що суб'єкт-об'єктна роль молоді в суспільстві й у публічному управлінні є основоположною для формування державної молодіжної політики (стор. 51). Погоджуємося щодо об'єктної ролі молоді, втім, щодо її суб'єктної ролі – це питання дискусійне, тому що суб'єктом державної молодіжної політики є, насамперед, інститути публічного управління, на які покладено функцію вироблення відповідної державної політики з урахуванням проблем та потреб молоді.

2. Авторкою проведено етапізацію процесів інституціоналізації державної молодіжної політики в Україні (табл. 1.1, стор. 67 – 68). На наш погляд, останній етап, що розпочався у 2014 р., доцільно розділити на два: до початку повномасштабного вторгнення РФ (період реформи децентралізації, соціальних реформ, поглиблення євроінтеграції), та після (період воєнного стану), оскільки саме в цей період у соціально-політичному житті України відбулися дуже суттєві зміни, які вплинули також і на державну молодіжну політику.

3. Авторка навела порівняльний аналіз принципів державної молодіжної політики в історичній ретроспективі (табл. 1.2, стор. 78 – 79), у результаті чого зробила висновок, що очевидною є чітка еволюція цих принципів з тяжінням, зокрема, до норм, прийнятих в ЄС. Роботу покращило б, якщо б авторка одразу ж підкреслила – на яких саме принципах та нормах ЄС базується сучасна молодіжна політика.

4. На рис 1.3 (стор. 86) представлено систему інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики. Не зовсім зрозуміло – чому на рисунку окремо виділено групу «молодь» як об'єкт державної молодіжної політики, та групу «бенефіціари» як безпосередні споживачі послуг. На наш погляд, молодь як раз і є безпосереднім споживачем послуг.

5. На стор. 111 авторка, оцінюючи вплив реформи децентралізації на державну молодіжну політику, визначає, що головне з досягнень даної реформи є перехід від «централізованої моделі формування і реалізації

молодіжної політики до децентралізованої, демократичної». Але стратегією державотворення України від початку був проголошений курс на побудову демократичного суспільства. Тому, на нашу думку, стверджувати що централізована модель формування і реалізації державної молодіжної політики є недемократичною, є невірним.

6. На розробленій авторкою організаційно-функціональній трьох-компонентній моделі інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики (рис. 3.5, стор. 210) зазначено, що «продукти молодіжної політики» + «результати молодіжної політики» дають у підсумку «дієву, ефективну молодіжну політику». Не зовсім зрозумілий підхід, адже результати реалізації молодіжної політики представляють собою вплив продуктів цієї політики на об'єкт управління у середньостроковій перспективі.

Разом з тим, незважаючи на наведені зауваження, детальне ознайомлення з роботою дає підстави оцінити її позитивно, а самі зауваження не знижують наукової цінності та практичної значущості даного наукового дослідження.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

З огляду на актуальність, новизну, важливість одержаних авторкою наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну значущість, вважаю, що дисертаційна робота Д.О. Білої на тему «Інституціональне забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні» є самостійним, цілісним та завершеним науковим дослідженням, яке має достатній науково-теоретичний та прикладний потенціал, і за своїм змістом та структурою відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Винесені на захист нові положення, висновки та рекомендації є достовірними, а задекларована наукова новизна адекватно розкривається в

роботі. Рівень проведеного дослідження та його практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувачки, яка продемонструвала належний рівень оволодіння методологією наукової діяльності. Опубліковані за темою дисертації наукові праці достатньо повно відображують основні положення, висновки та рекомендації, які стали результатом авторського дослідження.

Актуальність обраної теми дослідження, належний науково-теоретичний рівень, аргументованість і достовірність отриманих висновків та рекомендацій, ступінь наукової новизни, теоретична та практична значущість, стиль викладення матеріалу та оформлення рукопису дають підстави зробити висновок, що дисертаційна робота *Білої Дар'ї Олегівни* на тему: «*Інституціональне забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні*» за своїм змістом, науковою новизною і прикладною цінністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019), а її авторка – *Біла Дар'я Олегівна* – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління, професор,
завідувачка кафедри публічного управління
та адміністрування Університету Григорія

Сковороди в Переяславі

О.І. Пархоменко-Куцевіл